

נחלת ה' גליון 48 - טבת תשע"ח

אַמַּת מַה נִהְדָּר הָיָה כְּהֵן גָּדוֹל
בְּצִאתוֹ מִבֵּית קִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים בְּשָׁלוֹם בְּלִי פָגַע

בְּשָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ עִם קִדְשׁ - מֵרֵאשִׁית כְּהֵן

נחלת ה'

מעניני הפרשה
תכלית הכרתת הגויים מא"י – לשעבדם לקדושה ולהטיב להם
דבר העורך
אחרי מיטתו של מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל

נבואות ה' לאחרית הימים
מצוה לשעבד את ה' ולהפכו לטוב
מדברי רבותינו
מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל

נחלת ה' דא ארץ החיים, והכי קרא לה דוד מלכא לארץ ישראל דאיהי ארץ החיים – נחלת ה' (זוה"ק וילא קטו, א).

גליון תורני בעניני ארץ הקודש נחלת ה' – גליון 48 טבת תשע"ח

מעניני הפרשה

פרשת ויחי

תכלית הכרתת הגויים מא"י – לשעבדם לקדושה ולהטיב להם

כאשר יוסף הצדיק הביא את שני בניו לפני יעקב כדי שיברכם, את מנשה בימינו – כי הוא הבכור, ואת אפרים בשמאלו, יעקב הפך את ידיו – **"וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יָמָיו וַיִּשֶׁתּוּ עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהָיָה הַצַּעֲרָה, וְנָתַתְּ שְׂמָאלוֹ עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה..."**, ונימוקו עמו: שאמנם גם מנשה מיועד לגדלות – **"וְאֵלֶּם אָחִיו הִקְטַן יָגְדַל מִמֶּנּוּ וְנָרְעוּ יִהְיֶה מֵלֵא הַגּוֹיִם"**. (פסוק יט).
וביאר המפרשים (פסיפסא זוטרא) **"שכל טוב ויכול המור"**: **"ש' מלא הגוים"** – הוא מלשון "ברית מילה" – **שמל ומכרית את הגויים**, כמו (פסוק ק"ח, י) **"כָּל גּוֹיִם קָבַנּוּ בְּשֵׁם ה' כִּי אָמְרָם"**.
ועד"ז ביאר **"הכתב והקבלה"**. וסיים: **"ולכוונה זו תירגם אונקלוס 'נרעו יתה מלא הגוים' – ובגוהי יהון שלטין בעממא"**.
וקשה, שא"כ לכאורה אונקלוס היה צריך לתרגם **"ובגוהי ישיצון ית עממא"**. ולמה תירגם: **"ובגוהי יהון שלטין בעממא"**, שמשמע שאינם מכריתים את הגויים, אלא מקיימים אותם ושולטים עליהם.

הקדמה א:

יעקב דוד מיוזג חסד ודין –

מכרית המרידה מהיצה"ר, ומכניסו לקדושה

ובכדי לבאר ענין זה, נקדים את תוכן מש"כ להלן במדור **"נבואות ה'":** שביצה"ר יש שני חלקים, לדוגמא, **"יצר התאוה"**, יש בו: **א. עצם התאוה. ב. שהתאוה גם מתגאה**, ולא מוכנה להתכופף ולהשתעבד לטוב.

ובזה היה חילוק בין האבות – באיזה אופן הילחם עם היצה"ר:

אברהם אבינו, מידת החסד – קיים את שני החלקים שביצה"ר, ושיעבדם לאהבת ה'.

יצחק, מידת הדין – דן והרג את שני החלקים שביצה"ר לחלוטין.

יעקב דוד, מיוזג החסד והדין – הרג את ה"גאווה" שביצה"ר, ואח"כ שעבדו את ה"תאוה" שביצה"ר – לאהבת ה'. וכמו שאמרנו בזה"ק (בפסוק ק"ח קטל).

"אצטריך יצר הרע [של עריות] לעולם כמטרא לעולם, דאלמלא יצר הרע חדותא דשמעתא לא ליהוי".

ושורש הנהגת יעקב דוד – הוא במש"כ **"וַיִּבְדֵּל אֱ-לֹהִים בֵּין הָאָדָם וּבֵין הַחֲשֵׁךְ [הרע]"** (מקוים ז"ח ט"ז ע"ג, א), שמפרידים את היצה"ר מהטוב – **כדי שהיצה"ר לא ייגע מהטוב** שהוא מקור חיותו, וזו היצה"ר **יתבטל**. (זוה"ק בראשית א, א).

אמנם ההבדלה היא רק בתחילה, ואחרי שהיצה"ר נחלש ונכנע, נאמר: **"וַיִּהְיֶה עֶרְבַּב [החושך הרע]. וַיְהִי בֶקֶר [האור הטוב] – יוֹם אֶחָד – שָׁהָם מִשְׁתַּמְּפִים בְּאֶחָד"** (זוה"ק בראשית ב, א; ע"ג, א). **שהיצה"ר, שנתבטל ממנו הגאווה – משתעבד לקדושה**. (עיין בראשית ב' עב"א ע"ג).

הקדמה ב:

"ארץ ישראל" כיעקב דוד – מיוזג חסד ודין

והנה ארץ ישראל – שייכת באופן מיוחד למידתם של **יעקב אבינו, דוד המלך**:

יעקב אבינו – כמש"כ הגר"א **"(אלתא אליהו) נמלכנ כה, ב. מהסודל תנינא, ד"ה אלמתי) "ידוע, כי יציאת מצרים היה בזכות אברהם, והליכת המדבר ע"י זכות יצחק, כיבוש א"י על ידי יעקב, ולכן נקראת [ארץ] ישראל", על שם ישראל סבא"**.

דוד המלך – וכמש"כ (ויקרא טו, מט) **"וַיַּכְרְתֵי אֶת פְּרִיְתֵי יַעֲקֹב, וְאָף אֶת פְּרִיְתֵי אֶבְרָהָם אֶפְרַיִם, וְהַאֲרִיץ אֶפְרַיִם"**. ואמרנו (זוה"ק בשלח ע"ג, א): **"אבהתא תינה, מהו וְהַאֲרִיץ אֶפְרַיִם" – אלא לאכללא עמחון דוד מלכא"**. (וראה "דבר העורך" גליון 46).

ואכן מצינו שיש שני "כסא הכבוד" – **"כסא יעקב"**, ו"כסא דוד" (זוה"ק ויחי רמ"ב, ב; פקודי רמ"ב, א).
וארץ ישראל בבחינת "כסא הכבוד", וכמש"כ **"בַּעַת הַהִיא יִקְרָאוּ לְיִרְשָׁלַם כְּסֵא ה'"** (יכמיו ג, יז) – **"כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו"** (יכמיו ט"ו, יז). וכל ארץ ישראל בכלל ירושלים היא" (זוה"ק וילא ק"ה, א).

והמקביל של יצר הרע – הם **אומות העולם**, וכמו שאמרנו (בשמות י"ז, א):

"רצוננו לעשות רצונך, ומי מעבב? שאור שבעיסה יצר הרע ושעבוד מלכיות".

וכתב רמ"ד וואלי (יחזקאל ע"ג ע"ג): **"יעקב ועשו – הרומזים אל ה' היצרים כידוע"**.

"נרפת פנים אֶמְלָה" – גירוש האומות מא"י, מחלישים ומכניעים

וממילא, האופן שבו "ארץ ישראל" נלחמת עם "אומות העולם" – הוא ג"כ באותו אופן **שיעקב דוד נלחמים עם היצה"ר**, והיינו שצריך ללכת בשני הכיוונים: **א. להכרית ממנה את הגויים, כדי להחלישם**, כי בזמן שהגויים נמצאים בארץ ישראל – הם יונקים ממנה את

דבר העורך

הרמ"ק כותב בספרו "תומר דבורה" את הדרך כיצד ללכת בדרכיו של הקב"ה ולהיות דבק במדותיו. כאשר הוא מדבר על מדת החכמה הוא כותב (פסק ג): **"החכמה אב לכל הנמצאות, כדכתיב (תהלים קל, לא) 'מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית', והן חיים ומתקיימים משם – כך יהיה הוא אב לכל יצוריו של הקב"ה, ולישראל עיקר, שהן הנשמות הקדושות האצולות משם. ויבקש תמיד רחמים וברכה לעולם, כדרך שהאב העליון רחמן על בראיו, ויהיה תמיד מתפלל בצרת המצירים כאילו היו בניו ממש, וכאילו הוא יצרים, שזהו רצונו של הקב"ה, כדרך שאמר הרועה הנאמן (נמלכנ י"א, ל"ג) 'האנכי הרייתי את כל העם הזה וגו' כי תאמר אלי שאהו בחיקי', ובזה ישא את כל עם ד' כאשר ישא האומן את היונק, בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא, עלות ינהל, הנכחות יפקוד, הנעדר יבקש, הנשברת ירפא, הנצרכה יכלכל, האובדות יחזיר, וירחם על ישראל, וישא בסבר פנים יפות משאם, כאב הרחמן העליון הסובל כל, ולא יבול ולא יתעלם ולא יקץ, וינהל לכל אחד כפי צרכו. אלו הן מדות החכמה, אב רחמן על בניו"**.

עומדים אנתנו בתוך השלשים לפטירתו של מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל. אבידתו היא אבידה כללית לכל ישראל, אך המיוחדת באב"ל הזה הוא **"אב"ל יחיד עשי לך"**, האבידה הזו היא אבידה לכל יחיד ויחיד. באשר עם כל גדלותו ודאגתו לכלל, עם כל זה היתה דאגתו נתונה באופן מיוחד ונדיר גם לכל פרט ופרט מתוך הכלל.

כשקוראים את דברי הרמ"ק הנ"ל – **"...ויהיה הוא אב לכל יצוריו של הקב"ה, ולישראל עיקר. ובזה ישא את כל עם ד' כאשר ישא האומן את היונק, הנכחות יפקוד, הנעדר יבקש, הנשברת ירפא, הנצרכה יכלכל, האובדות יחזיר, וירחם על ישראל..."** – כל מילה מזכירה לנו את מרן ראש הישיבה רבינו ה"אלית השחר" זצוקללה"ה.

*

הנהגתו של מרן הגרא"ל זצוק"ל היא בהשגחה מיוחדת מאת ה' על כלל ישראל, בכך שהקב"ה נתן בלבו **לעזוב את ארץ ניכר ולעלות לארץ הקודש**, ועל ידי כך זכה עם ישראל להנהגה המופלאה מהתורה היוצאת מציון.

כבר מתחילה – **עלייתו של רבינו לארץ ישראל, לא היתה מתוך הכרח ובריחה מצרות**, כי אדרבה, מבחינה גשמית היה עדיף לו להשאר בשוייץ ולהיות מסודר שם, ומאידך א"י היתה באותה תקופה מדבר שממה מבחינה גשמית, אלא **עלייתו לארץ ישראל היתה אך ורק מתוך הבחירה בקדושתה של ארץ הקודש**, וההבנה שהמרכז הרוחני של התורה והיראה נמצא דווקא בארץ הקודש.

"ואירא דארץ ישראל מחכים" – רבינו עלה ונתעלה מאד מאד בארץ ישראל – בצילם של גדולי ארץ ישראל, ובראשם מרן החזון איש זיע"א, וגם הצליח בחינוך ילדיו לגדלות בתורה ויראת שמים שליט"א וכשאפתו הקדושה, והיה מודה להשגית שהצליח בכל ילדיו – וכפי שמעיד תלמידו הגר"ל לוינשטיין זצ"ל.

ולאחר בחינת **"משה זכה"** – הגיע תור הזהב של **"משה זכה את הרבים"**, הוא הגבר הוקם על, אשר הקים בנינה של "ארץ ישראל" בהרצת תורה ויראה לרבות אלפי ישראל, ובהקמת מוסדות תורה ועבודה וגמילות חסדים וקירוב אחים תועים – בכל רחבי ארצה"ק, ובסיוע במסירות ובטובת עין למוסדות תורה שגדולי תורה אחרים הקימו – בעצה ותושיה, מתוך כח התורה שלו בהתמדתו העצומה בתורה כל ימיו, ומתוך "חכמת ההנהגה" שהקב"ה חנן אותו בהיותו קדוש מעומד להנהיג את ישראל – וכפי שכולנו רואים בסוף מעשה את המחשבה תחילה, ומסר נפשו לטובת עם ישראל עד כלות הכוחות, והכל לשם שמים ובנקיטת עצמה, הוא לא ראה את ההנהגה כאמצעי לעצמו, וכמה שעם ישראל רחש לו אהבה ורצה לגמול לו בחזרה – הוא לא הסכים לקבל מ"הנהגת הציבור" שום ממון ושום כבוד, לא מהכלל ולא מהפרט, לא בחייו ולא לאחר מותו, מפורסם. אלא הכל כאב אורח שרואה את טובת בניו כהתכלית.

ועכשיו – **"וַיִּכְפּוּ אֶת אֶהָרָן שְׁלִשִׁים יוֹם לֵל בַּיִת יִשְׂרָאֵל"**, מוסדות התורה בארץ ישראל מצעקים אחריו **"אבי רכב ישראל ופרשיו"**, בהיות כולם שואבים מאור קדושתו שהיה מסוכך ומגין עליהם כאב רחום כל השנים.

וכפי שהוא נהג לעצמו – כך היה מודריך לאחריו: **שמי שרוצה ליכות לחינוך טוב לילדיו, שידע שהחינוך הכי טוב נמצא דווקא בארץ ישראל**, וכפי שאמר בניחום אבלים אצל בני הרה"צ ר' ישראל מאיר זכריש זצ"ל: **"שאם הוא היה נשאר בחו"ל – לא היה זוכה לדורות ישרים כפי שהוא זכה בגלל שהיה בארץ הקודש"**. (כחול תענוג"ו גליון 200 עמוד 4).

רבינו זצוק"ל הכיר היטב והיה מעורב בצורה נדירה ומעוררת השתאות בכל פרט ופרט בעולם התורה, בבחינת **"מי שעבר את גן המבוכה"** ורואה את השבילים מכאן ומכאן – כהמשל הידוע של ה"מסילת ישרים" – **ומכריו ואומרי:**

נבואות ה' לאחרית הימים

"ונתתי להם לב אחד"

וְלִבֵּי חָלָל בְּקִרְבָּי – שֶׁהֵרַג מִמֶּנּוּ אֶת "כַּח הַמְרִידָה בְּקִדּוּשָׁה"

וממילא גם מש"כ "וְלִבֵּי חָלָל בְּקִרְבָּי" – המושרש ב"וַיִּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ" – אין הכוונה שדוד ביטל את היצה"ר לגמרי, אלא רק ביטל את חלק הגאווה והמרידה שלו – כדו שאח"כ הוא יחזור ויתחבר לטוב וישתעבד לו.

לדוגמא: "יצר התאוה", יש בו שני חלקים: א. **עצם התאוה**. ב. **שהתאוה גם מתגאה**, ולא מוכנה להתכופף מפני הטוב הדורש ממנה להשתעבד לו. ודוד הרג רק את החלק השני, שה"תאוה" לא תתגאה ותמרוד, אמנם את החלק הראשון הוא השאיר, ושיעבד את התאוה בשביל שמחת התורה, וכמו שאמרו בוורה הקדוש (תולדות קמ, ט):

"אצטריך יצר הרע (של עיוות) לעולם כְּמִטְרָא לעולם, דאלמלא יצר הרע חדותא דשמעתא לא ליהוה".

וכתב הגר"א (על הוסי"ק פלשת יתמו ס"ח: ד"ה "זוא הוא"): "והנה בכלל הבריאה יש לכאורה רע מה, אבל כיון שאומר "מאוד" – ע"כ גם הוא טוב... וזהו "בכל לבבך" [בשני יצירי (נכסות נ"ד)]. וכן טוב רע יחד, ולכן הם באדם יחד, והוא בצדיקים יותר טוב ומועיל לאדם, לא לבד בשביל קיבול שכר [ע"י שמתגבר עליו ומנצח], אלא "שמחתה של מצוה וחדוא דאורייתא" [שמשתמש בשמחת היצה"ר – בשביל חדוה דאורייתא]."

וְיִצְהָר בְּקִרְבָּי – שֵׁישׁ בִּידֵי לְכוּפּוֹ"

וכן רואים מפירש"י (נכסות סא, ט), שמש"כ "וְלִבֵּי חָלָל בְּקִרְבָּי" – הכוונה ששיעבד אותו לטוב, ולא שהרגו לגמרי. שפירש"י: "וְלִבֵּי חָלָל בְּקִרְבָּי. יצר הרע הרי הוא כמת בקרבי, שיש בידי לכופו". והיינו שהרג ממנו רק את "כח המרידה בטוב", ומעתה "יש בידי לכופו".

ומאידך אברהם אבינו השאיר גם את החלק השני – גם את החלק שהתאוה מתגאה ומורדת, וגם את זה הוא שיעבד לטוב.

אברהם מידת החסד – מכניס היצה"ר לאהבת ה' יצחק מידת הדין – דן ומכירת היצה"ר

ושוורש החילוק בין אברהם לדוד, הוא, שהנה ידוע שאברהם עבד את הקב"ה במידת החסד, ולכן "עבודת ה'" של אברהם היתה "כולה אהבה" – שגם היצר הרע יכנס לתוך האהבה, וירצה להשתעבד לטוב.

ומאידך יצחק עבד את הקב"ה במידת הדין, שעניינו הכרתת הרשעים וכח הרע שבעולם, ולכן מצינו שאצל יצחק – מת היצה"ר לגמרי, וכמו שאחז"ל (פיקשי נכסות כח, יג) שהקב"ה ייחד שמו על יצחק "לפי שכהו עיניו וכלוא היה בבית, והרי הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו". – שלא היה אצלו שום תאוה היצה"ר.

אמנם אצל יעקב יש את המידה הממוצעת – ממוזג מזה ומזה, והיינו, שיעקב ביטל את חלק "הגאווה והמרידה" של היצה"ר, ואח"כ שיעבד את חלק "התאוה" שביצה"ר לקדושה. [כך מבואר עפ"י זה"ק תולדות (קמא–ט) ו"באר משה" (נכסות, ח"ב, עמוד תקנ"ט)].

וכמו שמצינו ביעקב אבינו – כך מצינו בדוד המלך, שגם הוא הלך בדרך הממוצעת וממוזגת מזה ומזה [כי יעקב ב"תפארת", ודוד ב"מלכות", ושניהם בקו הממוצע, כוללים משני הצדדים – חסד ודין].

תמצית הענינים של "נבואות ה'" – כלול ב"מעניני הפרשה – הקדמה א".

"וְהָאֵילָן שֶׁל עֵץ הַדַּעַת טוֹב נָרַע – צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בּוֹ פִּירוּד בֵּין טוֹב לָרַע, זֶהוּ שֶׁכְּתוּב (נכסות א, ט) "וַיִּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ", וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת קִיצוּץ בּוֹ, לְהִיּוֹת הָאָדָם בְּלֹא יַצָּר, כְּדוּגְמַת דָּוִד שֶׁקָּצַץ לוֹ מִמֶּנּוּ וְהִרְגוּ בְּגִירְסָתוֹ, זֶהוּ שֶׁכְּתוּב (תהלים קט, כג) "וְלִבֵּי חָלָל בְּקִרְבָּי".

ביאור הדברים: הדרך שדוד הרג את היצר הרע, הוא ע"י שהפריד אותו מן הקדושה, וכמו הפסוק שהזוה"ק הביא על זה (נכסות א, ט) "וַיִּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ", וביאר ה"אור החיים" (נכסות א, ט):

"והנה ידוע, כי הקליפה, חיותה היא – ניקתה מהקדושה דוקא, וזולת זה אין לה חיות, ולכן אז בהבדילו ה' את האור שהיא הקדושה, ונשאר הרע מובדל, ואין לו מקום חיות לינק ממנו – ממילא יבטל. וזה הוא אומרו (נכסות יג) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ, כי ידמה לקציצת האילן ממקום ניקתו ושוורשו – אשר יונק ממנו, שיבש ולא יצלה עוד, ולא ישאר כי אם האור הטוב". (ועיין כמ"ד וואלי דכריס, מנסה למלך, עמוד סג, "גמזי כמח"ל" עמוד קח ואילך).

ובדרך הזו דוד הרגו ליצר הרע: שהבדיל את הרע מן האור – עד שנתבטל.

אברהם שיעבד את "כח המרידה בקדושה" – אל הקדושה נתבאר, שאברהם השאיר גם את חלק "המרידה בקדושה" של היצה"ר, ושיעבד אותו אל הקדושה. ואמנם צ"ב איך "כח המרידה" נגד הקדושה – יכול להיפך בעצמו לקדושה, הרי זה תרתי דסתרי? ויתכן שזה משמש למקרה שהרע מתחפש לטוב, וכמו שאמרו חז"ל על שרו של עשיו – "כתלמיד חכם נדמה לו" (חולין לא, א). ועיין גליון 12 "לכך סעודי", וכונן מה שעשו המרגלים – שבאו לבטל את מצוות "כיבוש ארץ ישראל" בטענות של "הצטדקות", מן הסוג של "אל תהי צדיק הרבה" (קהלת ז, טז), ואמרו "ארץ אוכלת יושביה היא – ברוחניות" (וכמו שנתבאר בגליון 12 סס מבארי"ח זונפלד זע"ל) – כדי להגיע ל"אל תרשע הרבה... לקה" תמות בלא עקף" (סס פסוק ז) – וכפי שנתקיים בהם "ונתנו הקנאים מוצאי דבת הצרין רעה במעגף לפני ה'" (נמלכתי יל, לו). ועדמש"כ הנצי"ב באגרת לקהילת איהומען ורבה ר' צבי הירש, מיום ח' תשרי תרמ"ט ("המלני", תר"ץ, גליון 76): "וידע נא כי יש אנשים מתחכמים לתפוש עלילות על מצוה זו. וברוך חכם הרוים ית' שלא השוה דעות בני האדם זל"ו. אמנם מה לנו לחוש להמתנגדים על מצוה זו? וגם אותם המתנגדים אם כי נאמין שכונתם לשם שמים ועליהם כתוב "ועמך כלם צדיקים" וגו', בכ"א מה להם למחות באחרים ולא יחושו אולי יהי' בכלל המונע את הרבים מלעשות מצוה שהוא מדברים שמעכבים את התשובה, כמבואר ברי"ף מ' רה"ש רמב"ם ה' תשובה...". ואז צריכים להשתמש עם כח המרידה בטוב, שכן זה מסייע למרוד ב"קדושה" המדומה [מצד הסט"א] – כדי לעשות את הקדושה האמיתית.

בַּחֲחִילָה "וַיִּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ" אַחַר כֵּךְ "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד"

והנה מצינו שגם ה"וַיִּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ" – הוא לא בכדי לבטל את הרע לגמרי, אלא רק כדי להתחילשו, עד שתיכנס גאוותו ומרידתו להשתעבד לטוב, ואז הקב"ה יחזור ויחבר אותם, והרע ישתעבד לטוב.

וכמו שאמרו (וה"ק נכסות לב, ט):

"וַיִּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ... אַחַר כֵּךְ חִבַּר אוֹתָם כְּאֶחָד וְהָיוּ אֶחָד, שֶׁכְּתוּב וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד. שֶׁלִּילָה יוֹם נִקְרָאִים אֶחָד".

ואמרו (סס מה, ט):

"וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד. וַיְהִי עֶרֶב – מִצַּד הַחֹשֶׁךְ. וַיְהִי בֹקֶר – מִצַּד הָאוֹר. וַיִּתְחַוֶּה שְׁמֵם מִשְׁתַּמְתְּמִים כְּאֶחָד, כְּתוּב יוֹם אֶחָד... שֶׁהָרִי אֵין יוֹם בְּלִי לִילָה וְאֵין לִילָה בְּלִי יוֹם, וְלֹא צָרִיכִים לְהַפְרִד". (ועיין "אליכי כמסוס" למחל"ל עמ' לא. אבא

יחזקאל יא, ז) "לְכֹן אָמַר פֶּה אָמַר ה' א, וְקִבְצָתִי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים וְאֶסְפְּתִי אֶתְכֶם מִן הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נִפְצַתְכֶם בָּהֶם, וְנָתַתִּי לְכֶם אֶת אֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל".

(יש) וְכֹאזֵי שְׁמָה וְהִסִּירוּ אֶת כָּל שְׁקוּצֵיהָ וְאֶת כָּל תּוֹעֲבוֹתֶיהָ מִמֶּנָּה:

(יש) וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב אֶחָד וְרוּחַ תְּדַבְּרָה אֶתְּכֶם בְּקִרְבְּכֶם, וְהִסְלַמְתִּי לֵב הָאֶבֶן מִבְּשָׂרָם וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב בְּשָׂרָ:

(ס) לְמַעַן בְּחַקְמִי יִלְכוּ וְאֶת מִשְׁפָּטִי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אֶתֶם, וְהָיוּ לִי לְעָם וְנָתַתִּי אֶתְהֵא לָהֶם לְאֱלֹהִים".

וביאר רמ"ד וואלי (יחזקאל עמוד עט):

ומ"ש "וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב אֶחָד" – זהו היצר הטוב לבדו שישלוט באותו הזמן, כי היצה"ר יתוקן ויתלבן בתכלית השלימות ויסכים גם הוא עם היצה"ט ויסור למשמעתו, כאילו היו שניהם לב אחד בלבד שלא ילחמו זה עם זה". (ועיין זוה"ק תולדות קמא, ט. "לכך טוב להתקף על יצ"ר ואשתלים בניהם ואשתפיר ליש לעבדו"; וזוה"ק בא מג, א: "יצ"ר יכול לחזול כתיובתא ולבנה לחזולא ילך הטוב").

אברהם שיעבד היצה"ר לקדושה – דוד הרג היצה"ר

ונבא לבאר ענין זה – שהיצה"ר נהפך לטוב. אמרו חז"ל (יב"ט סוטה ה, ט):

"אֵין לָךְ חֵבִיב מִכּוֹלֵן אֶלָּא פְּרוּשׁ אֶהְיָ כְּאַבְרָהָם. אַבְרָהָם עָשָׂה יַצָּר רַע – טוֹב [הפך את היצה"ר – לטוב], וְיָמָה טַעֲמָא [מניין? שנאמר (נחמתי ט, ט) "וַיִּמְצָא אֶת לָבָבוֹ נְאֻמָּן לְפָנָיו". כלומר, גם היצה"ר הנקרא "לבבו" – גם הוא נעשה "נאמן לפניך". וכמש"כ רמ"ד וואלי (שענינו עמ' תקלי): "שהיצר הטוב נקרא לב, ויצה"ר נקרא לבב" (ועיין להלן זוה"ק ואלא קמא, ט).

אָבֵל דָּוִד לֹא הָיָה יָכוֹל בּוֹ, וְהִרְגוּ בְּלָבָבוֹ, מַה טַעֲמָא [מניין? שנאמר (תהלים קט, כג)] וְלִבֵּי חָלָל בְּקִרְבָּי".

וביאר ה"ק רן אורה" (נחמתי קט, ט, ט): "כי תכלית החפץ הוא מעלתו של אברהם אבינו ע"ה, כי לא יחפץ ה' גם בכליון הרע, ויותר ירצה לפניו שלימות היפוכו לטוב, וגם ע"ז נאמר (יחזקאל יא, לב) 'כי לא אֶחְפֵּץ בְּמוֹת הַמֵּת', כי אין חפצו ית' בכליון המת – היינו היצה"ר סטרא דמיתא, כי אם בשוכו כו' וחיה גם הוא...".

ועיקר התכלית בזה – הוא "גילוי יחוד ה'", שמתגלה שהקב"ה הוא השליט היחיד, וגם הרע משתעבד לו. (ועיין גליון 45 פרק ב).

מקורות שדוד שיעבד היצה"ר לקדושה וקשה, שהרי מפורש לענין דוד המלך – שהוא הפך את היצר הרע לטוב, וכמו שאמרו (וה"ק ואלא קמא, ט):

"רַבִּי שְׁמַעוֹן פֶּתַח וְאָמַר, (תהלים קיא) אוֹדָה ה' בְּכָל לַיְלָה בְּסוֹד יִשְׂרָאֵל וְעַדָּה. 'בְּכָל לַיְלָה?' 'בְּכָל לַיְלָה' הָיָה צָרִיף לְהִיּוֹת! [שהיצר הטוב נקרא "לב", ויצה"ר נקרא "לבב". (כמ"ד וואלי שענינו עמ' תקלי)].

אֶלָּא דָּוִד בְּסוֹד עֲלִיוֹן שֶׁל הַשָּׁם הַקְּדוּשׁ רָצָה לְהוֹדוֹת לְקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. אוֹדָה ה' בְּכָל לַיְלָה – בְּיַצָּר טוֹב וּבְיַצָּר רַע".

וב"ניצוצי זוהר" שם – ציין לברכות נד, א: "ואהבת את ה' א"ש ב"שני יציריך – ביצר טוב וביצר הרע".

וכתב ב"חומת אנך" להחיד"א (מלכ"ס א – יא) "דוד המלך ע"ה אמר ולבי חלל בקרבי. ואמרו רז"ל שעשה היצה"ר טוב". עכ"ל.

"וְלִבֵּי חָלָל בְּקִרְבָּי" – מושרש ב"וַיִּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ"

וי"ל, שהנה אמרו חז"ל (תקוני זוהר חקא, ח"ב, עז, ט):

מדברי רבותינו

מִרְן רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה רַבִּינוּ בַעַל "אֵילַת הַשַּׁחַר" זְצוּקֵלֶהָ"ה

והעכו"ם חושקים את ארץ ישראל, כיון דכשיש קדושה, לעומת זה יש כח טומאה. ("אילת השחר" בראשית טו, יח).^[2]

טעם הבאת ביכורים – לשבח ארץ ישראל

ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך. (דברים כו, ב). פרש"י "מראשית – ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבין בבכורים אלא שבעת המינין בלבד. נאמר כאן ארץ, ונאמר להלן (לעיל ח, ח) ארץ חטה ושעורה וגו', מה להלן משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, אף כאן שבח ארץ ישראל שהן שבעה מינין.

לשון רש"י: "שבח" א"י, שהם ז' מינים, ולא כתב: אף כאן ז' מינים. משמע שלמד שזהו הטעם שמביאים ביכורים מאלו המינים – [כדי לשבח את ארץ ישראל].^[3]

קדושת ארץ ישראל – אינה תלויה במתן תורה

ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתה מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ותתן אותה לאברם אשה לו לאשה. (בראשית טז, ג) פירש"י דילפינן שאין ישיבת חו"ל עולה מן המנין. ומשמע דהי חשיבות לא"י גם לפני מתן תורה, ולפני שבנ"י נכנסו לשם.^[4]

גם מקומות אחרים ששורה בהם השכינה – אינם בדרגת ירושלים לבנימין אמר ידיד ה' ישכון לבטח עליו חופץ עליו כל היום ובין כתפיו שכן. (דברים לג, יב).

פירש"י: "כל היום. לעולם, משנבחרה ירושלים לא שרתה שכינה במקום אחר".

והנה בראש השנה (לא, א) איתא: 'עשר גליות גלתה שכינה', וא"כ השכינה שרתה במקום אחר גם לאחר שנבחרה ירושלים. וי"ל לפי שלא שרתה שם שכינה כמדרגת השראת השכינה בירושלים.

² עיין גליון 39 "מדברי רבותינו – הגר"י אדלשטיין" – בד"ה "הקב"ה שומר עלינו מרוצנם של הגויים לשלול בא"י".

³ עיין מש"כ בגליון 4 "מעניני הפרשה" שההודאה במקרא ביכורים היא על הארץ. ובשם הארז"ל הובא על הפסוק 'והימים ימי בכורי ענבים' – שמצוות בכורים מהווה תיקון לחטא המרגלים. הללו המאוסים את הארץ, ואילו מצוות בכורים ניתנה משום חבת הארץ, ועל כן היא נוהגת רק בשבעה מיני הפירות שבהם נשתבחה ארץ ישראל ועפ"ז ביאר הגאון רבי מנחם זמבה זצוק"ל את המשנה 'אדם יורד בתוך שדהו, ורואה תאנה שבכרה, אשכול שבכר, רמון שבכר, קשורו בגמי ואומר הרי אלו בכורים' (בכורים פ"ג מ"א) – ומוזכרים כאן רק שלושה משבעת המינים, והם: אשכול תאנה ורימון, אשר הביאו אותם מרגלים מארץ ישראל. כמו שנאמר (במדבר יג, כג) 'ויבואו עד נחל אשכול ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד... ומן הרמונים ומן התאנים'." (הובא בספר 'מעניה של תורה' שם).

⁴ וכ"כ מוה"ר שלמה אלקבץ זיע"א בעל "הלכה דודי": "ברית הלוי" (דף מא, א – ב) בתשובה מהמחבר למאהר"י קארו בפ"י מאמר א' מהזוהר, ושם בד"ה היסוד השלישי):

"היסוד השלישי – רבים חשבו כי מעלת ארץ ישראל הלא היא בהיות עם בני ישראל בתוכה, ושתעדד מעלתה בהעדרם. ונמשך זה להם למה שחשבו כי ענינה אינו אלא רק מפני שמירת בני ישראל המצוות בה, לא שתהיה שמירת המצוות בתוכה נמשכת למעלתה. וזה טעות בידם. אבל דע, כי שלימות ארץ ישראל הוא בעצמותה ממש, כי היא היתה הנקודה הראשונה בבריאה... וכענין אבן השתייה.

וכן ביאר החבר (רבי יהודה הלוי) לכבוד (מאמר שני סעיף כג) משלמות הארץ, עד שנתווקקו אליה האבות בעת היותה מלאה גלולים, וזו הוראה רבה כי שלמותה בעצמותה... והארץ קדושתה בעצמותה, איננה כשאר הארצות אבל דבר אלוקי יש בה". עכ"ל.

וכ"כ בשו"ת חתם סופר (ו"ד סימן רל"ד): "שירושלים הוא שער השמים מימות עולם אפי' כשהי' היבוסים יושב ירושלים והנעני והפרזי אז בארץ, ולא זה ולא תזוז שכינה מכותל מערבי אפילו בחורבנה.

היוצא מדברינו דע"כ לפ"כ קדושת שניהם [ארץ ישראל וירושלים] קדושת עולמים מימות עולם עד תולדות ימות עולם, לא נשתנה ולא ישתנה. וגם הרמב"ם דלא מנה למצוות עשה ושיבת א"י כמו שחשב הרמב"ד במניין המצוות, מ"מ מודה ביתר שאת בקדושה בזמן הזה. כי לא נפחתה קדושתה ולא תלי כלל בקיום מצות אלא הארץ עצמה קדושה. עכ"ל החתם סופר. וכ"כ רמ"ד וואלי (במדבר ע"מ ק"ח): "שיש השראתו של ארץ אנפין (כתר) דאיהו רזא ד"אין" – על זאת הארץ, אפילו כשיושבין בה החצונים שישובו בתחילה בארץ ישראל) שאינם ראויים לה כלל ועיקר, כל שכן בהנכנס בה בית ישראל... וזהו שכתוב: 'היש בה עץ אם אין'. שכבר פירש בספר הזהר, היש בה. השראתו של ארץ אנפין (כתר) שנקרא "אין". כי בודאי אותה השראה העליונה היא החביבה והנחמדת מכל ההשראות".

התורה כתבה גבולות הארץ – לענין שמצוה לכבשם "צו את בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם באים אל ארץ כנען זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה ארץ כנען לגבולתיה. (במדבר לד, ב). פירש"י: "לפי שהרבה מצות נוהגות בארץ ואין נוהגות בחוצה לארץ, הוצרך לכתוב מצרני גבולי רוחותיה סביב, לומר לך מן הגבולים הללו ולפנים המצות נוהגות".

צ"ב הרי גם במקומות שלא כבשו – אין נוהג בהם המצות האלו, ובמקומות שכבשו נוהגות המצות האלו לאו דוקא בגבולות אלו. והגר"א וסרמן בקובץ הערות (יבמות ס"י סב סק"ג) מקשה על רש"י, מ"מ, דקודם כיבוש וחילוק לא נהגו תרו"מ גם בארץ, ולאחר כיבוש וחילוק הא כתיב כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהי אפי' בחו"ל.

ואילולי דברי רש"י הי אפשר לומר דנפק"מ, דבתוך הגבולים מצוה לכבוש, וחוף לגבולים ליכא מצוה לכבוש.^[4]

צריך לגרש מארץ ישראל – גם גויים שאינם מז' עממים

והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם. (במדבר לג, נב). פירש"י "והורשתם. וגרשתם".

צ"ב הרי יש ציווי לא תחי' כל נשמה, וצריך להורגם ולא רק לגרשם, ועי' אוה"ח.

[ז"ל ה"אור החיים" ו"הורשתם וגו'. והגם שאמר הכתוב בז' עממין (דברים ט) לא תחיה כל נשמה, כאן מדבר הכתוב חוץ מז' עממין הנמצאים שם, ולזה דקדק לומר את כל יושבי הארץ לומר אפילו שאינם מז' עממין.

או אפשר שחזר על אומה שאין כח בהם להורגם שישתדלו להורישם ולא יניחו מהם בארץ].

ויגרש מפניך אויב ויאמר השמד (דברים לג, כז). מש"כ "ויאמר השמד" – היינו שהזכירם את מצות "לא תחיה כל נשמה", דצריכים להשמיד את הז' אומות מא"י.

[א.ה. וכן ביאר הר"ש שם, וזה לשונו: "ויגרש מפניך אויב – כל אויבך גרש מפניך. ויאמר השמד – ויאמר אליך השמד אויב שלך, כמו שצוה גבי עמלק שצוה להשמידו שנאמר תמחה את זכר עמלק, וכן בכנענים לא תחיה כל נשמה". עכ"ל.

והנה קשה על דרך מה שהקשה ה"אילת השחר" (במדבר לג, נב), דמאחר שכתוב "ויאמר השמד" – למה אמר "ויגרש מפניך אויב", שהרי המצוה היתה להשמידם ולא רק לגרשם. ואולי היה מקום לומר, דהכי קאמר: איך "ויגרש מפניך אויב"? – עיי' "ויאמר השמד". כלומר, שההשמדה שבכאן היא בתור אמצעי לגירושם, שאם לא יהרגם – הם יחזרו להילחם ולקחת את ארץ ישראל.

אמנם לפירוש הר"ש וה"אילת השחר" כאן, שמש"כ "ויאמר השמד" – הוא מצד מחיית עמלק והריגת ז' עממין, חזרת הקושיא הנ"ל, דמאחר שהענין הוא להרגם – למה צריך להוסיף את ענין הגירוש – ויגרש מפניך אויב".

יש לבאר עפ"י האור החיים הנ"ל, שגם הפסוק הנ"ל מתחלק באותו אופן: שאותם שאינם מז' עממין – עליהם נאמר "ויגרש מפניך אויב", שאע"פ שאין צריך להורגם, מ"מ צריך לגרשם מארץ ישראל.

ואותם שם מז' עממין – עליהם נאמר "ויאמר השמד".

חשקת הגויים הטמאים – לשלול על ארץ ישראל הקדושה

ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת. (בראשית טו, יח). פרש"י, לפי שהוא דבוק באר"י קוראהו גדול. (וכן בשו"ע או"ח רכח).

¹ וכן ביאר רבינו בחיי (לד, ג): "והנה בכאן יפרש להם גבול נחלתם שהם חייבים להוריש משם האויבים".

וכן מפורש בפשטיה דקרא, שהרי הכתוב מפרש שהציווי על גבולות הארץ הוא לענין זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה, וכן בהמשך (לד, יג) 'ויצו משה את בני ישראל לאמר זאת הארץ אשר נתנחלו אותה', דהיינו כיבוש ארץ ישראל, וכמש"כ (לג, נד) 'והתנחלתם את הארץ'. וי"ל בדעת רש"י, עפ"מש"כ ה"אילת השחר" לעיל בסמוך, וזה לשונו: "צו את בני" ואמרת אליהם וגו'. צ"ב הכפילות, ועוד דרש"י בר"פ צו (ו' ב) מביא מר"ש, שכתוב "צו" במקום שיש חסרון כ"ס. וכאן צ"ב למה כתוב צו, דהא אין חסרון כ"ס בדבר. והעירו דלפרש"י שזה נ"מ לענין מצוות התלויות בארץ, י"ל דהיינו חסרון כ"ס שיש כאן". עכ"ל.

ועפ"ז יתכן שזה ביאר דברי רש"י כאן, דביאור הלשון "צו" שיש בו חסרון כ"ס – הוא מצד הנפק"מ לענין תרו"מ.

ומ"מ בודאי שרש"י מסכים שפשטיה דקרא מדבר לענין כיבוש, כמפורש בתורה.

תמצית הענינים [מעניני הפרשה]

קושיא:

כתוב [וַתִּרְעוּ וַתִּקְהַה הַגּוֹיִם] – מלשון מילה והכרתה. ומאיירך אונקלוס תרגם [וַתִּבְהוּ וַתִּבְהוּ יְהוֹן שְׁלִטִין בְּעַמְמָא] – ומשמע, שיהיו קיימים ומשועבדים לישראל.

הקדמה א:

הנה ביצה"ר יש שני חלקים: * א. "גאווה ומרידה" שלא ליכנע לקדושה. * ב. תכונת היצה"ר – כגון "תאוה".

ובזה היה חילוק בין האבות הקדושים – באופן המלחמה ביצה"ר:

אברהם אבינו מידת תחסד – קיים את שני החלקים ושיעבדם לאהבת ה'.

יצחק מידת הדין – דן והרג את שני החלקים שביצה"ר לחלוטין.

יעקב ודוד, מיוזג תחסד והדין – הרגו ה"גאווה" שביצה"ר * ואז הם שיעבדו את ה"תאוה" שביצה"ר לאהבת ה'.

הקדמה ב:

ארץ ישראל – מקבילה ליעקב ודוד. והאומות – מקבילים ליצה"ר.

וממילא: א"י נלחמת באומות – כמו שיעקב ודוד נלחמו ביצה"ר.

שבתחילה [וַתִּבְהוּ אֶל-לְהִים בְּיַד הָאוֹר וּבְיַד הַחֹשֶׁךְ] – שמגרשים האומות מא"י * כדי שלא יינקו מאורה * ואז: [וַתִּרְבַּת בְּנֵים אֱמֻלָּה] – שהם נחלשים ונכנעים.

ואח"כ [וַיֹּם אֶחָד - שְׁהֵם מִשְׁתַּמְתְּמִים בְּאֶחָד] * שהם מתקרבים ומשתעבדים לקדושה * וכמ"ש [וַיִּבְנוּ בְּנֵי נֶכֶד חַמְטִיף וּמְלִיקִים לְשִׁרְתוֹתָהּ].

התשובה לקושיא שהובאה בתחילה:

ומעתה מתיישבת הקושיא שהקשינו בתחילה:

שמש"כ [וַתִּרְעוּ וַתִּקְהַה הַגּוֹיִם] – הוא מלשון [וַתִּרְבַּת בְּנֵים אֱמֻלָּה] – שנחלשים ונכנעים.

ומאיירך אונקלוס תרגם [וַתִּבְהוּ יְהוֹן שְׁלִטִין בְּעַמְמָא] * כי התכלית של החלשתם – הוא שיכנעו וישתעבדו אל הקדושה